

VERGİ NEDİR VE NEDEN TOPLANIR?

Otuzbeş yılı aşan bir sürede vergi ve vergi denetimi ile uğraşan bir kişi olarak Platform'daki ilk yazıda nasıl başlasam diye düşündüğümde, çok teknik bir yazı yerine vergi ile ilgili birçok kişinin kafasında ilk akla gelen sorularla başlamak istedim.

Benim aklıma gelen ilk soru "Vergi Nedir ve Neden Toplanır?" oldu. Farklı nedenlerle olsa da birçok kişinin aklından bu sorunun geçtiğini düşünüyorum. Çünkü, bunca yıllık deneyimim beni; ülkemizde vergi karşısında sürekli bir direnç oluşu, vergiden kaçınma (ya da kaçırma) güdüsü, teşvik deyince akla ilk vergiden vazgeçme düşüncesi, ben ödemeyim de kimi öderse ödesin anlayışı, kimse vergisini doğru dürüst ödemiyor ben niye ödeyeyim bakış açısı vb. gibi nedenlerin herkesi vergiyi sorgulamaya ve neden toplandığına ilişkin kafasında soru işaretlerini çözmeye yönelttiğini düşündürmektedir.

Vergi teorilerini veya verginin tarihsel gelişimini araştıranlar, neredeyse insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan verginin ilk aşamalarda karmaşık bir siyasi yapılanma olmadığı dönemlerde hediye veya armağan olarak verilmeye başladığını, sonradan insanların daha karmaşık yapıları (devlet tipi yapılanmaları) oluşturmaya başlamasıyla birlikte yükümlülük haline geldiğini, zamanla anayasal zemine oturmaya başladığını ve hatta iktidarı elinde bulunduranların keyfi vergi uygulamalarının önüne geçebilmek amacıyla parlamentolarda yasalara dayandırma mücadelesi verildiğini, diğer bir ifadeyle de insanlığın demokrasi mücadelesinin en önemli unsurlarından birini oluşturduğunu görecektir.

İnsanlık tarihi kadar eski olan verginin, ister istifade, isterse iktidar teorisine dayanarak toplandığı kabul edilsin, günümüzdeki en önemli özelliği kişilerce iktisadi güçlerine

göre karşılıksız ve zorunlu olarak kamuya aktarılan ekonomik değer olduğudur. Birçok vergi tanımında verginin cebren, zorunlu ve karşılıksız alındığına vurgu yapılmaktadır. Gerçekte vergi karşılıksız mıdır? Bu soruya yanıt vermek için vergi tanımında verginin neden toplandığına ilişkin yapılan atfa da bakmak gerekir. Verginin tanımı yapılırken yapılan diğer bir vurgu ise “kamu hizmetlerine harcanmak” ya da “kamu giderlerini karşılamak” amacıyla toplandığı hususudur. Kamu hizmetlerinden kimler faydalanan ve kamu giderleri kimler için harcanır?

Kamu hizmetleri kavramı çok geniş olup, günümüzde yaşadığı değişimle birlikte tanımlanması zor bir hale gelmiş olmakla birlikte, idare hukukunun uygulama alanının ve idari yargının görev alanının belirlenmesinde temel ölçüt olarak görülür. Hukukçular tarafından yapılan klasik tanımda (günümüzde yaşadığı değişimle farklılaşmış olmakla birlikte) devletin toplumun ortak gereksinimlerini karşılamak amacıyla girdiği tüm faaliyetlerin kamu hizmeti niteliği taşıdığı ve bunun için idarenin yaptığı işlem ve eylemlerin de idare hukukunun konusunu oluşturduğu şeklindedir. Anayasa Mahkemesi de vermiş olduğu bazı kararlarda belirli faaliyetleri (sağlık, eğitim ve öğretim, yargılama gibi) kamu hizmeti olarak tanımlamış, bazı kararlarında ise *“devlet mal ve parasının kullanılmasını gerektiren her iş ve hizmette kamu yararı ve kamu hizmeti niteliğinin bulunması zorunludur”* demek suretiyle de genel bir tanım yapmaya çalışmıştır. [\[1\]](#)

Kamu hizmetleri toplumun tümüne sürekli, düzenli, eşitlik ilkelerine göre kamu kuruluşlarınca ya da bunların gözetiminde ve denetiminde verilen hizmetler olarak da tanımlanmaktadır. [\[2\]](#) Devletin asli ve sürekli görevlerine temel kamu hizmetleri denilmekte olup, dış politika, dış savunma ve adalet ile iç güvenlik, eğitim, sağlık ve diğerleri olarak örneklendirilmektedir. [\[3\]](#)

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere kamu hizmetleri, sürekli, düzenli ve eşitlik ilkesi çerçevesinde tüm topluma

sunulması gereken hizmetlerdir.

Genel anlamda devlet hizmetlerinin gerçekleştirilebilmesi (kamu hizmetleri) için yapılan harcamalar ise kamu giderleri olarak tanımlanmaktadır. Kamu hizmetleri süreklilik arz eden hizmetler olduğundan devletin bu alanlarda görevlerini yerine getirirken yaptığı tüm harcamalar, kamu giderlerini oluşturmaktadır. Kamu giderleri, bütçe kanunu uyarınca yapılması uygun görülen ve izin verilen giderler olduğundan, bütçede bir ödenek ayrılmış bulunan kamu hizmetlerinin üretimi için kamu kesimi tarafından yapılan giderler olarak da tanımlanmaktadır. Bütçede kamu harcamaları cari, yatırım ve transfer harcamaları olarak sınıflandırılmaktadır.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 3'üncü maddesinde bütçe *"belirli bir dönemdeki gelir ve gider tahminleri ile bunların uygulanmasına ilişkin hususları gösteren ve usulüne uygun olarak yürürlüğe konulan belge"* olarak tanımlanmaktadır. Bütçe aslında bir kanun olup, kamu gelir ve giderlerinin, yasama organı tarafından onaylanarak, yürütme organı tarafından yürütölüp uygulanmasına izin veren bir hukuki belgedir. Bu belgede yer alan çeşitli gelirler kamusal mal ve hizmetlerin üretiminin finansmanında kullanılır. Peki, nedir bu gelirler? 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 3'üncü maddesinde kamu geliri *"Kanunlarına dayanılarak toplanan vergi, resim, harç, fon kesintisi, pay veya benzeri gelirler, faiz, zam ve ceza gelirleri, taşınır ve taşınmazlardan elde edilen her türlü gelirler ile hizmet karşılığı elde edilen gelirler, borçlanma araçlarının primli satışı suretiyle elde edilen gelirler, sosyal güvenlik primi kesintileri, alınan bağış ve yardımlar ile diğer gelirler"* olarak sayılmaktadır. Kamu gelirlerin en önemli kalemini ise vergi ve vergi benzeri gelirler oluşturur. Bu nedenle aslında kişilerin ödedikleri vergiler kamu hizmetlerinden faydalanmanın karşılığını oluşturur. Ancak, verginin karşılıksız alındığına ilişkin tanımlama, alınan hizmet ile ödenen verginin birebir aynı ölçüde olmamasını

ifade eder. Kimi kişiler ödedikleri vergiden fazla kamu hizmetinden faydalanırken, kimi kişilerin ise ödedikleri vergiler aldıkları hizmetlerden daha fazladır. Bunun nedeni kişilerin anayasal olarak sosyal ve ekonomik bazı haklara sahip olmasıdır. Bu haklar kişinin ödediği vergi ile sınırlandırılmaz.

Anayasalar bir devlet adı altında yaşamayı kabul eden kişiler arasındaki toplumsal sözleşmeler olarak kabul edilebilir. Bu nedenle de ilgili kişilere haklar ve sorumluluklar verir. Anayasamızın Başlangıç bölümünde “*...Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu..*” belirtilmektedir. Anayasamızın İkinci Kısımında da “Temel Haklar ve Ödevler” açıklanmıştır.

Anayasada 12-72’inci maddelerinde sayılan temel hakların yerine getirilebilmesi için de devletin kamu hizmetleri yapması ve bu hizmetler içinse kamu giderine katlanması gerekmektedir.

Anayasanın 73’üncü maddesinde ise vergi ödevi açıklanmıştır. Maddeye göre herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Görüldüğü üzere vergi kamu giderlerini karşılamak üzere toplanmaktadır. Anayasaya göre vergiler kamu giderlerinin ana finansman kaynağıdır. Vergi ve diğer devlet gelirlerince kamu giderleri karşılanmadığı durumlarda bütçe kanunu çerçevesinde devlet borçlanır. Borç yükünü azaltmak için vergi gelirlerinin Anayasa ve yasalara uygun olarak artırılması gerekir.

Vergini ne olduğu ve neden toplandığına ilişkin bu kısa açıklamadan sonra, devletin kamu hizmetlerini düzgün bir şekilde yerine getirebilmesi için kişilerin ödeme güçlerine

bağlı olarak vergisini düzgün bir şekilde ödemesi gerektiği, vergi ödevini düzenli bir şekilde yerine getiren kişilerin ise daha iyi kamu hizmetlerinden faydalanacağı söylenebilir. Kişilerin de buna inanması gerekir.

Bu genel kanıya rağmen ülkemizde toplumun hemen her kesiminin vergi ödevi konusunda şikayetleri olduğunu görmekteyiz. Kişilerin Anayasal bir yükümlülük olan vergi ödevini gönül rahatlığı ile yerine getirmeleri, gönüllü olarak vergiye uyum sağlamaları ve kamu hizmetlerinden adil bir şekilde yararlandıklarını hissetmeleri ve vergisel yükümlülüklerle ilişkin var olan şikayetlerin azaltılması için neler yapılması gerekmektedir?

Yapılması gerekenler için öncelikle sorun veya sorunların neler olduğunun açık bir şekilde ortaya konması, yani doğru sorular sorarak doğru cevapların bulunmaya çalışması gerekmektedir. Başlangıç olarak işe başlarken aşağıdaki sorulara yanıt verilmesi gerektiğini düşünüyorum.

-Vergi düzenlemeleri ve kamu hizmeti sunumuna ilişkin yapı ve bu yapıya ilişkin sorunlar nelerdir?

-Herkes gerçekte ödeme gücüne göre mi vergi ödevini yerine getiriyor? Ya da toplumda herkesin ödeme gücüne göre vergi ödevini getirmediğine göre bir anlayış mı var ve bu nereden kaynaklanıyor?

-Vergi yükümlülüğü herkese adaletli ve dengeli bir şekilde dağılıyor mu?

-Maliye politikaları Anayasada belirlenen ilke çerçevesinde verginin adaletli ve dengeli dağılımına uygun sosyal amaç güdüyor mu?

-Yine Anayasada belirlenen ilkeler çerçevesinde kamu hizmetleri toplumun her kesimine sürekli, düzenli ve eşitlik ilkesi çerçevesinde sunuluyor mu?

-Verilen kamu hizmetlerinin kalitesi toplum kesimlerini memnun edici düzeyde mi? Kamu hizmetlerinin yeterli olmaması nedeniyle bu kapsamdaki hizmetlerin özel kesimden alınması nedeniyle aile bütçelerinde yarattığı yükün büyüklüğü ne düzeydedir?

-Kayıt dışılıkla yeterince mücadele ediliyor mu? Sıklıkla getirilen vergi aflarının toplum kesimlerinin vergiye bakışı ve bu mücadele kapsamında yarattığı sosyal ve psikolojik etkisi nedir?

-Kamu gelirleri toplum yararına uygun olarak doğru yerlere harcanıyor mu?

Bu sorulara daha birçokları eklenebilir. Ancak, bunlar ilk akla gelenler olup, konunun temelini oluşturduğunu düşünüyorum. Sonraki dönemlerde de bu konuya ilişkin düşüncelerimi paylaşmaya devam edeceğim.

[\[1\]](#) Prof. Dr. Turgut TAN, Anayasa Mahkemesi Kararlarında Kamu Hizmeti Yaklaşımı, ayam.anayasa.gov.tr/turguttan

[\[2\]](#) Şeref Gözübüyük, İdare Hukuku 2004

[\[3\]](#) Prof. Dr. Ali Öztekin; Devletin Asli ve Sürekli Görevleri (Temel Kamu Hizmetleri) ve Özellikleri Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (30) 2015